

BİBLİYOGRAFYA :

Kamus Tercümesi, III, 297; Pars Tuğlacı, *Okyanus, Ansiklopedik Sözlük*, İstanbul 1971, I, 762; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 197-209; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 369-372; Şerefeddin Yaltkaya, "Tarihte Renk", *TM*, VII (1942), s. 43-44; C. A. Nallino, "Astroloji", *İA*, I, 682-686; T. Fahd, "İkhtiyârât", *EI*² (İng.), III, 1063-1064; a.mlf., "Munadjjim", a.e., VII, 557-558; a.mlf., "Nudjüm", a.e., VIII, 105-108; Pakalın, I, 567; III, 648; *TDEA*, III, 115; VI, 487; Mustafa Uzun, "Burç", *DİA*, V, 425.

H. İBRAHİM ŞENER

EŞREFİ

(أشرفی)

Memlükler tarafından
Mısır'da basılan ve daha sonra
diğer İslâm devletlerinde de
basılıp kullanılan altın sikke.

Memlükler'den başka Irak, Suriye, İran, Hindistan ve Anadolu'da birçok beylik ve hânedan tarafından kullanılan eşrefinin adı ve menşei, el-Melik'ül-Eşref Barsbay (1422-1438) tarafından darbedilmesine veya genel olarak "el-eşref" unvanını taşıyan sultanların ortak sikkesi olmasına dayandırılır. Bu isim altında ilk altın paranın 810'da (1407-1408) basıldığı bilinmektedir. İlk sikkeler 3,45 gram ağırlığında olup Venedik dükası ile Floransa florinine tekabül etmekteydi. Dinardan kolayca ayırt edilebilen eşrefi, kısa sürede Mısır'la siyasî ve ticarî bağı olan İslâm ülkelerinde yayıldı. Bilhassa Suriye ve Irak bölgeleriyle Doğu Anadolu'da bulunan devlet ve hânedanlar tarafından yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Ancak bunların ağırlık ve avarında bazı farklılıklar vardı. Karakoyunlu Devleti'nde 3,9, Akkoyunlu Devleti'nde 3,4 gramlık eşrefiler kullanılmıştır. Şah I. İsmâil döneminde (1501-1524) İran sahasında 3,52 gramlık eşrefiler kestirilmiş, yine aynı standartta çeyrek eşrefiler de bastırılmıştır. Özellikle XVII. yüzyıldan XVIII. yüzyıl ortalarına kadar eşrefi İran'da en tanınmış altın sikke durumundaydı. I. Abbas'a ait Abbâsî sikkeleri ondan sonra geliyordu. Nâdir Şah 1737'de yeni bir altın para darbettirdiğinde buna "mühr-i eşrefi" adı verilmişti. Yüzyılın ikinci yarısında ayrıca çeyrek mühr-i eşrefiler de kesildi. Nâdir Şah'ın halefi Kerim Han zamanında (1750-1779) eşrefi darbı sürdü. Bu dönemde basılan eşrefilere "eşrefi-i Kerim Hânî" veya sadece eşrefi deniliyordu. 1768'de basılan mühr-i eşrefi ile Feth Ali Şah zamanında 1830-1834'te basılan eşrefiler tümen (tuman) değeri

rindeydi ve 10.000 gümüş dinara teka-bül ediyordu. Duka altını kıymetinde eşrefiler XVI. yüzyılda Hüzmüz Boğazı'nı kontrol eden Portekizliler tarafından da darbedilmiş, buranın Safevî hâkimiyetine geçmesinden sonra (1622) Hüzmüz eşrefileri (sarafino, serafin) kullanımdan kaldırılmıştır.

Hindistan'da Bâbürlüler döneminde eşrefi veya "şerifi" denilen bir altın sikkenin kullanıldığı bilinmektedir. Bâbü'ün eserinde eşrefi adına altın sikke olarak rastlanmaktadır (*Vekâyi'*, II, 285, 294). Muhtemelen Mısır ve İran ile olan ticarî münasebet ve XVI. yüzyıl başlarından itibaren denizlerdeki baharat ticaretini kontrolleri altında tutan Portekizliler'in aynı ad altında para bastırmaları eşrefinin bu ülkede yayılmasına yol açmıştır.

Osmanlı Devleti'nde Mısır eşrefilerinin II. Murad (1421-1451) ve Fâtih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemlerinde kullanıldığı bilinmektedir. 1476'dan sonra hazinenin altın mevcudu içinde eşrefiler, % 13,66 ile Avrupa menşeli ve ifrenci altınının ardından ikinci sırayı alıyordu. II. Bayezid döneminde (1481-1512) muhtemelen iki devlet arasındaki münasebetlerin bozuk olmasının da rolü ile hazine mevcudu içinde eşrefi altın miktarı oldukça azaldı (% 4,24). Ancak Mısır'ın fethinden sonra miktar biraz daha yükseldi ve % 9,22'yi buldu. Yavuz Sultan Selim'in "sultânî" denilen altın parası Mısır'da eşrefi olarak da anılmaya başlandı. Böylece eşrefiler artık bir Osmanlı parası niteliği kazanmış oldu. Hazine mevcudu dışında Osmanlı piyasasında da yine Fâtih Sultan Mehmed devrinden itibaren eşrefi altının geçerli olup ticarî faaliyette kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Bursa sicillerinde XV. yüzyıla ait miras taksimiyle ilgili kayıtlar incelendiğinde, özellikle 1487-1488 yılından itibaren miras malı arasında eşrefi altınların payının giderek arttığı görülür. Bu sırada % 23,35 olan miktar 1510-1512'de % 52,05, 1513'te % 46,79 olmuştur (Sahillioğlu, s. 7). Ayrıca önceleri Memlük nüfuzunun hâkim olduğu bölgelerin sancak kanunnâmelerinde para birimi olarak yine Memlük eşrefileri üzerinden hesaplamalar yer alır. Yavuz Sultan Selim dönemine ait 1518 tarihli Urfa Kanunnâmesi'nde, Akkoyunlu kanunu uyarınca her deve yükü kumaştan iki Kayırbay eşrefisi veya 100 Osmanlı akçesi alınacağı kayıtlıdır. Buna göre eşrefi altını 50 akçeye tekabül etmekteydi. Kanûnî Sultan Süleyman devrine ait Mi-

sır Kanunnâmesi'nde de sık sık eşrefi altını tabiri geçer. Kanunnâmedeki bilgilere göre, Osmanlı idaresinin kurulduğu ilk yıllarda Hayır Bey'in valiliği sırasında eşrefi altının değeri konusunda bir takım meseleler ortaya çıkmıştır. Mısır eşrefisi 25 para yani 50 Osmanlı akçesi olduğu halde Hayır Bey zamanında basılan akçelerle değeri 12,5 paraya (25 akçe) inmiş ve mukâtaa hesaplamaları bu rayiç üzerinden yapılırca şikâyetler başlamıştır. İbrâhim Paşa'nın Mısır ıslahatı sırasında yeniden eski rayicine döndürülerek eşrefinin değeri arttırılmış ve 50 akçe olmuştur (Barkan, s. 372-373). Bu durum muhtemelen Yavuz Sultan Selim'in para siyasetiyle yakından ilgili olup eşrefi altının değerinin düşük tutularak piyasadan çekilmesi ve yeni bir para rejiminin yerleşmesi amacına yöneliktir. Ancak Kanûnî döneminde bu tür uygulamalara son verildiği anlaşılmaktadır.

Eşrefilerin darbı XVI. yüzyılın ikinci yarısında da sürdü; II. Selim'in İstanbul'da eşrefi altını bastırdığı, ayrıca II. Mustafa zamanında (1695-1703) *cedid eşrefi** adıyla yeni bir altın sikke kestirildiği bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bâbü, *Vekâyi'* (Arat), II, 285, 294; Süleyman Sûdî, *Üsûl-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye*, İstanbul 1311, tür.yer.; Barkan, *Kanunlar*, s. 152, 154, 156, 222, 359, 372-373; Nuri Pere, *Osmanlılarda Madenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 103; Artuk, *İslâmî Sikkeler Kataloğu*, II, 504; Halil Sahillioğlu, "Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri (1300-1750)", *Gelişme Dergisi* (özel sayı), Ankara 1978, s. 7, 29-34; B. Fragner, "Social and Internal Economic Affairs", *CHİr*, VI, 491-567; a.mlf., "Aşrafî", *Eİr*, II, 797-798; A. Diânet, "Eşrefî", *Âyende*, IX/3-4, Tahrân 1362 hş./1983, s. 177-193; Pakalın, I, 564; "Eşrefî", *TA*, XV, 475; "Eşrefî", *İA*, IV, 396.

DİA

EŞREFİYYE

Kâdiriyye tarikatının
Eşrefoğlu Rûmî'ye
(ö. 874/1469-70 [?])
nisbet edilen bir kolu.

Osmanlılar döneminde Anadolu'da kurulan tarikatların en eskilerinden biri olan Eşrefiyye Kâdiriyye tarikatının bir koludur. Kâdiriyye'nin silsilesi tarikatın piri Abdülkâdir-i Geylânî'nin Muhammed Şemseddin adlı oğlundan sonra Muhammed Hüsâmeddin b. Şemseddin, Şihâbeddin Ahmed b. Muhammed Hüsâmeddin, Alâeddin b. Şihâbeddin Ahmed vârsitesiyle babadan oğula intikal eder. Sil-

sile, Alâeddin'den sonra kardeşi ve Eşrefoğlu'nun müşşidi Hüseyin el-Hamevî'ye ulaşır. Dolayısıyla Eşrefiyye'nin silsilesi Hüseyin el-Hamevî'de Kâdiriyye silsilesiyle birleşir. Eşrefoğlu'nun ilk müşşidi Hacı Bayrâm-ı Velî olduğu için Eşrefiyye'yi Bayramiyye'nin bir kolu olarak kabul edenler de vardır (*Harîrîzâde*, I, vr. 173^b). Ancak Hacı Bayrâm-ı Velî, sülûkünü tamamlaması için Eşrefoğlu'nu Hüseyin el-Hamevî'ye gönderdiğine göre bu tesbitin doğru olmaması gerekir. Bazı araştırmacılar, Eşrefoğlu'nu Hacı Bayrâm-ı Velî'ye Emir Sultan'ın gönderdiğini ileri sürerek Eşrefiyye'nin Emir Sultan, Hacı Bayrâm-ı Velî ve Hüseyin el-Hamevî'nin görüşlerinin bir birleşimi olduğunu söylemişlerse de bu doğru değildir.

Eşrefoğlu Abdullah-ı Rûmî Hama'dan İznik'e döndüğünde tekkesini kurmakla Eşrefiyye'nin temelini atmıştır. Bu tekke aynı zamanda Kâdiriyye'nin Osmanlı topraklarındaki ilk dergâhıdır. Eşrefiyye'nin, Abdullah-ı Rûmî'nin sağlığında âdâb ve erkân açısından son şeklini almamakla birlikte *Müzekkî'n-nüfûs*'unda yer alan, "Mısır'da, Şam'da, Acem'de, Türk'te dostlarımız vardır" ifadesiyle divanındaki, "Aşk sayrusu olanlara gelsinler tîmâr eyleyem" diye başlayan mısralarından onun hayatında tarikatlaşmanın belli bir mesafe katettiği söylenebilir. Tarikat, Eşrefoğlu'nun halifesi Abdürrahim Tîrsî (ö. 926/1520) ve torunu Şeyh Hamdi Efendi ile (ö. 1012/1603) kuruluş safhasını tamamlamıştır.

Eşrefiyye'nin XX. yüzyılın başlarına ulaşan silsilesinde bulunan sûfiler sırasıyla şunlardır: Sır Ali Efendi, Hamdî-i Sâni, Lutfullah Efendi, Ahmed Efendi, Eşref-i Sâni, Abdullah Efendi, Sâlih Efendi, Abdülkâdir Efendi, Muhyiddin Efendi, Şerefeddin Efendi, Eşrefzâde İzzeddin Efendi, Abdullah Efendi, Avnullah Efendi, Fahreddin Efendi, Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin Efendi, Mehmed Fahreddin Efendi, Nâfiz Efendi, Ahmed Ziyâeddin Efendi.

Eşrefiyye'nin İznik'te Eşrefoğlu Rûmî'nin kurduğu ilk tekleden sonra ikinci derecede önemli yeri Bursa'daki İncirli Dergâhı'dır. Başlangıçta tarikatın âsitânesi İznik Dergâhı iken XVII. yüzyıldan iti-

baren bu fonksiyonu İncirli Dergâhı üstlenmiştir. Bursa'da bulunan Eyüp Efendi, Yâkub Efendi ve Karabaş zâviyeleri de kuruluş itibarıyla Eşrefî değilse de daha sonra bu tarikata mensup şeyhlerin eline geçmiştir. İznik'teki dergâhın dördüncü postnişini Hamdî-i Evvel'in oğulları Abdülmü'min ve Lutfî efendilerin gayretleriyle Kıbrıs Lefke'de kurulan tekke, sekizinci postnişin Ahmed Efendi'nin oğlu Abdullah Efendi'nin Pazar-köy'de kurduğu dergâh ile Eşref-i Sâni'nin oğlu Muhyiddin Efendi'nin Gemlik Küçükkumla'da açtığı zâviye Eşrefiyye'nin bu bölgelerdeki en önemli faaliyet alanlarıdır. Tarikatın İzmir Nif'te de (Kemalpaşa) bir dergâhının bulunduğu bilinmektedir. XVIII. yüzyıldan sonra Salı Tekkesi diye de anılan Bursa Çatalfırın'daki Nu'mâniyye Dergâhı tarikatın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde Bursa'da ayakta kalan çok az sayıdaki tekleden biri de budur. Sâdık Vîcdânî'nin verdiği bilgiye göre, Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolunun merkez tekkesi olan İstanbul Tophane'deki dergâhta XIX. yüzyılın ilk yıllarından itibaren hizmet veren şeyhler Eşrefî icâzetine de sahip olduklarından intisap edenleri kabiliyetlerine göre bu iki koldan birinin âdâb ve erkânına göre yetiştirmişlerdir (*Tomar-Kâdiriyye*, s. 54).

Eşrefî dergâhlarında genellikle perşembe akşamı yatsı namazından sonra icra edilen zikir şöyle yapılır: Önce kuûdî olarak Fâtiha sûresi, Kâdirî evrâdî okunur ve kelime-i tevhid zikri yapılır. Daha sonra Eşrefoğlu'nun, "Cem' olmuş dervişleri pîrim Abdülkâdir'in" mısraıyla başlayan ilâhisiyle kıyâmî zikre başlanır. Devranın seyrine göre ilâhi ve kasideler okunur. Devran sona erince şeyh efendinin "yâ Allah hû" nidâsı üzerine zâkirlerden biri yüksek sesle, "Ve sallî alâ eşrefî ve es'adi nûri cemî'l-enbiyâi ve'l-mürselîn ve âlihîm ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn" der. Bir zâkir aşr-ı şerif okur. Şeyh efendi ve varsa diğer şeyh efendiler teklif üzerine dua ederler, gülbank çekilir. Gülbanktan sonra misafir şeyhlere ve halifelere Fâtihalar verilir. Daha sonra makam şeyhi, "Tekabbellallah minnâ, yâ Allah hû" diyerek secde durumuna gelir. "Es-selâmü aleyküm" deyince orada bulunanlar da aynı duruma geçerek, "Ve aleykümüş-selâm ve rahmetullâhi ve berekâtühû" derler ve âyin böylece sona erer.

Eşrefzâde Sır Abdülkâdir (ö. 1176/1762), raks ve devrana yöneltilen itirazlara cevap vermek üzere kaleme aldığı *Sırrû'd-*

deverân adlı eserinin birinci ve ikinci babında Kur'an'da, hadislerde zikirle ilgili tesbit ve tavsiyeleri sıraladıktan sonra üçüncü babda Eşrefî devranındaki hareketlerin açıklamasını yapmıştır. Ona göre devran ruhun şehâdet âleminde ve ardından esas vatanına dönmesine, dergâha dervişlerin kapıdan tek tek girmeleri, gayb âleminde kendi kabiliyetlerine uygun bir hali seçmelerine, halka olmaları cennet bahçesine, zikir esnasında bazı dervişlerin başlarını, bazılarının da vücutlarını hareket ettirmeleri meşreplerin farklılığına işarettir. Daire halinde iken "lâ ilâhe illallah"ın tekrar edilmesi nefisle cihada işaret olduğu gibi kolkola girilerek "hay" isminin zikredilmesi meleklerin arşın etrafında tavaf etmelerine benzetilir. Zikre iştirak edenlerin bir araya gelip "top" olmaları cem mertebesini, küllî fenâyı, ayrılarak kelime-i tevhide devam etmeleri ise cem'u'l-cem'i sembolize eder.

Eşrefiyye'nin "tertîb-i eşrefî" adı verilen ve her gün okunması gereken evrâdî şudur: 100 istiğfar, 25 İhlâs, 25 Fâtiha, 100 salavat, 300 kelime-i tevhid. Tarikat mensuplarının seyrû sülûk yaptıkları esmâ sırasıyla şöyledir: "Lâ ilâhe illallah, Allah, hû, hak, hay, kayyûm, kahhâr, settâr, müheymin, bâsıt, vedûd, hâdî". Tarikatın evrâdî ise eûzü besmele ve Fâtiha sûresiyle başlayan, Hz. Peygamber'in güzel vasıflarını sıralayan uzunca salâtü selâmdan ibarettir. Evrâd-ı Eşrefiyye, evrâd-ı şerife-i Eşrefiyye olarak bilinen bu metnin bir kısmı Hüseyin el-Hamevî'ye, bir kısmı da Abdülkâdir-i Geylânî'ye ait olup Eşrefoğlu tarafından tertip edilmiştir. Evrâdın Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin ve Mehmed Nâcî Efendi tarafından yapılan tercüme ve şerhleri basılmıştır (İstanbul 1282). Sâdık Vîcdânî bu evrâd hakkında bilgi verdikten sonra evrâdın metniyle tercüme ve şerhini ilâve etmiştir (*Tomar-Kâdiriyye*, s. 74-81). Eşrefiyye mensuplarının sabah namazından sonra okudukları "seyyid-i istiğfâr" ise daha uzun olup âyet ve dualardan oluşur. Sabâ makamında okunan "lâ ilâhe illallah" zikrini de ihtiva eden seyyid-i istiğfâr, Fâtiha ve gülbank ile sona erer. Sabah namazının farzı kılındıktan sonra ise "evrâd-ı fethiye" okunur. Yatsı namazının ardından okunan istiğfar, salavât-ı şerife ve usûl-i Eşrefiyye şöyledir: Salâtü selâm (üç defa), fa'lem ennehû lâ ilâhe illallah (on iki defa), Allah (on iki defa), lâ illâhe illallah (on iki defa). Duadan sonra Eşrefî gülbangi okunur.

Eşrefiyye taci
(Mustafa Kara
özel arşivi)

Eşrefî kültürünün temel kitabı tari-
kat pîrinin *Müzekki'n-nüfûs* adlı ese-
ridir. Bu eserde genel olarak tasavvuf
ahlâkıyla ilgili görüş ve yorumlar sade
bir Türkçe ile ve yer yer menkıbelerle
anlatılır. *Müzekki'n-nüfûs* yalnız tasav-
vufî muhitlerde tutunmamış, *Muham-
mediyye* ve *Envârü'l-âşıkîn* gibi halka
mal olmuş, toplumun din ve ahlâk an-
layışına tesir etmiş, kendisinden sonra
kaleme alınan bu tür eserlerin kaynak-
larından biri olmuştur. Eşrefoğlu'nun di-
vanı da tasavvufî muhitlerin görüş ve
zihniyetlerine tesir eden başlıca eserler-
dendir. *Tarikatnâme* ise bu adla yazı-
lan Türkçe eserlerin en eskisidir ve Eş-
refiyye'nin âdâb ve erkânının oluşma-
sında doğrudan etkili olmuştur.

Eşrefiyye'nin Osmanlı döneminde en
canlı tasavvufî cemaatlerden olmasının
sebeplerinden biri, tarikat pîrinden iti-
baren birçok postnişinin şiir ve tasav-
vuf başta olmak üzere değişik alanlar-
da eser vermiş olmasıdır. Abdürrahim
Tîrsî, Hamdî-i Evvel, Sır Ali Sultan, Lut-
fullah Efendi, Eşref-i Sâni, Abdülkadir
Efendi divan sahibi şair sûfilerdir. Abdül-
kadir Efendi'nin *Sırrü'd-deverân* (*Dev-
rannâme*), İbrâhim Eşrefî'nin *Risâle-i
Gülâbâd* gibi doğrudan tasavvuf ve ta-
rikat kültürüyle ilgili eserlerinin yanın-
da Eşrefzâde İzzeddin Efendi *Enisü'l-
cinân* adlı Arapça bir tefsir kaleme al-
mış, oğlu Abdülkadir Necib Efendi bu
eseri *Zübdetü'l-beyân* adıyla telhis et-
miştir. Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin Efen-
di'nin *Gülzâr-ı Sulehâ ve vefeyât-ı ure-
fâ* adlı eseri Bursa'da yaşayan şair ve
sûfiler konusunda önemli bir vefeyât ki-
tabıdır. Eşrefoğlu Rûmî hakkında Abdul-

lah Velîyüddin Bursevî'nin kaleme aldı-
ğı *Menâkıb-ı Eşrefzâde* ile başlayan me-
nâkıbnâme yazma geleneği İzzeddin Ah-
med Efendi'nin, mürşidi Mustafa Efen-
di'nin hayatı, fikirleri ve menkıbeleri hak-
kında kaleme aldığı *Hedîyyetü'l-fuka-
râ* adlı eseriyle devam etmiştir.

Diğer tarikatlarda olduğu gibi Eşre-
fiyye kıyafetinin de temel iki unsuru taç
ve hırkadır. "Eşrefî gülü" diye de adlan-
dırılan tacın üst kısmı gülün yaprakları-
na benzer ve merkezden dışa doğru üç
halkalıdır. Beyaz çuha üzerine işlenen bu
dairelerin birinci katında beş, ikincisin-
de altı, üçüncüsünde yedi yaprak bulu-
nur. Bu gül deseninde sarı, beyaz, kırmı-
zı ve siyah olmak üzere dört aslî renk
kullanılır. Taçtaki terk sayıları, kullanı-
lan renkler ve harfler hakkında açıkla-
malar yapılmıştır. Eşrefî şeyhleri beyaz,
dervişleri yeşil taç kullanırlar.

Zamanımızda mayıs ayının ilk pazar
günü İznik'te Eşrefoğlu için anma gü-
nü düzenlenmekte ve geleneğe uyula-
rak misafirlere köfteli çorba ikram edil-
mektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Eşrefoğlu Rûmî, *Tarikatnâme*, Bursa Eski
Yazma ve Basma Eserler Ktp., Genel, nr. 4894;
a.m.f., *Müzekki'n-nüfûs*, İstanbul 1322; Atâî,
Zeyl-i Şekâik, I, 65; Sarı Abdullah Efendi, *Se-
merâtü'l-fuâd*, İstanbul 1288, s. 145; Evliya Çe-
lebi, *Seyahatnâme*, III, 8-10; Sırrî Abdülkadir,
Sırrü'd-deverân, Süleymaniye Ktp., Esad Efen-
di, nr. 270, vr. 1^b-10^b; Sabri Efendi, *Menâkıb-ı
Eşrefzâde*, Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler
Ktp., Genel, nr. 4246; Abdullah Velîyüddin Bur-
sevî, *Menâkıb-ı Eşrefzâde*, İÜ Ktp., TV, nr. 270;
İbrâhim Eşrefî, *Risâle-i Gülâbâd*, Mustafa Kara
özel kütüphanesi, vr. 1^a-8^b; Belîğ, *Güldeste*, s.
180, 182, 389; Zebîdî, *İkçd*, s. 33-34, a.m.f., *İt-
hâfû'l-âşîyâ*, s. 172; Harîrizâde, *Tibyan*, I, vr.
76^b, 79^a, 173^b; Mehmed Şemseddin, *Yâdigâr-ı
Şemsî*, Bursa 1332, s. 47-51; *Sicill-i Osmânî*,
I, 377, 388; *Osmanlı Müellifleri*, I, 17; *Tomar-
Kâdiriyye*, s. 48, 54, 70, 73, 81; Hüseyin Vassâf,
Sefîne, I, 65-78; İlber Ortaylı, "Osmanlı Top-
lumunda Yönetici Sınıf Hakkında Kamuoyu-
nun Oluşumuna Bir Örnek: Menâkıb-ı Mah-
mud Paşa-yı Veli", *Tahsin Bekir Balta'ya Ar-
mağan*, Ankara 1974, s. 459-481; Mustafa Ka-
ra, *Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler*, Bursa 1990,
I, 20, 33, 37, 59, 188; Kasım Kufralı, "Eşrefî-
ye", *İA*, IV, 396-397.

MUSTAFA KARA

EŞREFOĞLU CAMİİ

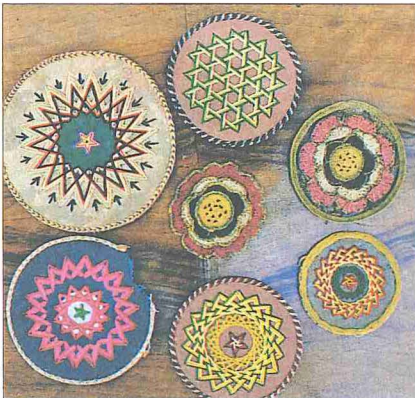
Beyşehir'de Beylikler dönemine ait
Anadolu'nun ahşap direkli
en büyük camii.

Göl ile kale arasında kalan düzlüğe
Eşrefoğulları Beyliği'nin kurucusu Sey-
feddin Süleyman Bey tarafından yapıt-
rılmıştır. Taçkapı üzerinde yer alan ki-

tâbe şeklindeki vakfiyesinden bir han
ve çifte hamamla birlikte inşa edilmiş
olduğu öğrenilmektedir. Eşrefoğulları'n-
nın hâkimiyetleri altındaki topraklarda
bıraktıkları pek çok eser arasında günü-
müze gelebilen en önemli yapıdır. Sel-
çuklu geleneğine bağlı olarak ulucamî
tarzında tasarlanan cami Konya Sâhib
Ata (1258), Afyon Ulucamîi (1272), Sivri-
hisar Ulucamîi (XIII. yüzyıl ortası) ve An-
kara Ahî Şerafeddin Camii (XIII. yüzyıl)
gibi ahşap direkli ve düz toprak damlı
camilerin en gelişmiş ve en büyük örne-
ğidir. Biri taçkapıda, diğeri harime açı-
lan çinili kapının kemer alınlığında olmak
üzere iki kitâbesi bulunmakta, bunlar-
dan birincisinde 696 (1296-97), çini mo-
zaikle yazılmış olan ikincisinde ise 699
(1299-1300) tarihi okunmaktadır; bura-
dan binanın en az üç yılda tamamlandı-
ğı anlaşılmaktadır.

Binanın planı, kuzeydoğu köşesini 45
derecelik bir açıyla kesen ve üzerindeki
eksenden kaymış taçkapı ve minare ile
ön cepheyi teşkil eden duvar yüzünden
kesik bir dikdörtgen şema gösterir; bu
durum, şehrin ana yolu üstüne yapılmış
ve cephesinin ona uydurulmuş olduğu-
nu ortaya koymaktadır. Birçok Selçuklu
eseri gibi muhkem ve âbidevî bir yapıya
sahip bulunan caminin ön cephe duvarı
kesme taş, diğerleri moloz taşla örül-
müştür ve çok başarılı bir işçilik sergi-
lemektedir. Ön cephede taçkapının sol
yanında duvar bir silme çerçeve içine
alınmış ve üzerine süs amacıyla mazgal
dendanları yapılmıştır. Taçkapının sağın-
da yer alan yüksekçe minare hatalı ona-
rımardan dolayı özelliklerini yitirerek
günümüze gelmiştir; kaidesinin altında
sivri kemerli bir niş içerisinde, su haz-
nesini antik bir lahdin oluşturduğu bir
sebil bulunmaktadır. Mazgal dendanla-
rından biraz daha yüksek tutulmuş olan
âbidevî taçkapının süslemelerinde gö-
rülen üslûpla Sivas'taki Gökmedrese ve

Eşrefiyye gülleri (Mustafa Kara özel arşivi)

Eşrefoğlu Camii ve Kümbeti - Beyşehir

